

SABAHETA GAČANIN*

Narativ o osvajanju Bosne iz hronike *HAŠT BIHIŠT*

Apstrakt

Iako vrlo poznata, hronika *Hašt bihišt* (*Osam rajeve*) Idrīsa Bidlīsija nije do sada predstavljena u cjelovitom pristupu u svjetlu moderne znanosti, već su relativno često predstavljani samo neki događaji i pitanja iz njegovog pera u povijesnom i političkom kontekstu drugih studija. Među historijskim događajima koje Idrīs Bidlīsī unosi u svoju hroniku jesu osvajanja balkanskih zemalja, a među njima i Bosne, tačnije Bosne i Hrvat kako navodi. U ovom radu bit će predstavljen njegov historijski narativ o tom dramatičnom događaju, koji do sada nije predstavljen kao izolirani historijski narativ, već je sporadično spominjan u okviru širih studija. Kao izvor korišten je neposredni prijepis *Hašt bihišta* iz autografa iz 1571. godine, iz zbirke porodice *Ottenfels* (br. 2) koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

Ključne riječi: osvajanje Bosne, Idrīs Bidlīsī, hronika *Hašt bihišt*, narativ osvajanje Bosne, 15. stoljeće.

Abstract

Although the chronicle *Hasht Bihisht* by Idrīs Bidlīsī was very well-known, it has not been presented in a comprehensive approach in the light of modern science. Only some events and questions he raised were often presented in the historical and political context of other studies. Among the historical events that Idrīs Bidlīsī includes in his chronicle are the conquests of the Balkan lands, including Bosnia, or more precisely Bosnia and Croatia as he stated. This paper will present his historical narrative about that dramatic event, which until now has not been presented as an isolated historical narrative, but was mentioned sporadically in the framework of wider studies. As a source for this article was used a direct copy of *Hasht Bihisht* from an autograph from 1571, belonging to the *Ottenfels* collection (No. 2), which is kept in the Croatian State Archives in Zagreb.

Keywords: conquest of Bosnia, Idrīs Bidlīsī, *Hasht Bihisht* chronicle, narrative of the conquest of Bosnia, 15th century.

* Sabaheta Gačanin, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Zmaja od Bosne 8b, Sarajevo 71000, Bosna i Hercegovina, e-mail adresa: sabaheta.gacanin@ois.unsa.ba

Uvod

Kako su se istraživačke tehnike i metodološki pristupi razvijali tokom dvadesetog stoljeća, proučavanje osmanske historiografije hvata korak s drugim poljima povijesnih istraživanja, stoga se objavljuju brojne osmanske historije koje su predmet pomnog proučavanja. Kraj petnaestog stoljeća¹ bio je značajan period u razvoju osmanske historiografije.² Tada su nastale čuvene hronike, među kojima je najpoznatija na perzijskom jeziku *Hašt bihišt* (Osam rajeva) autora Idrisa Bidlisija, čija je prva verzija predstavljena sultanu 1506/07. godine.³

Na zahtjev Bayezida II (1481–1512) napisan je izvjestan broj hronika, što se smatra početkom povijesnog bilježenja u pogledu osmanske vladarske kuće. U tom razdoblju osmanska historiografija postala je sofisticirana i jezički i ideološki. Veliki broj osmanskih povijesnih djela je objavljen i predmet su brojnih daljnjih proučavanja i interpretiranja. Među njima je i hronika *Hašt bihišt* Idrisa Bidlisija, koja se u širem okviru smatra vrlo važnom. Ona je predstavljena, ali je relativno neproučena, iako je korištena u hronološki kasnijim povijesnim djelima ili je bila dio studija koje su se bavile historijskim ili političkim temama. Pojavile su se recentne vrijedne studije, koje proučavaju hroniku iz različitih vizura.⁴ Idrisi, čiji je nativni jezik perzijski, napisao je ovu hroniku visokim književnim stilom koji obeshrabruje istražitelje, kao i one koji preferiraju hronike na osmanskom turskom jeziku. Može se reći da su fragmentarno naznačena mnoga pitanja iz ove hronike⁵, međutim osvajanje Bosne i Bidlisijev opis kao polazište za dublju analizu i za proučavanje ovog historijskog pitanja do sada nije prikazano. Stoga će u fokusu ovog članka biti predstavljen Bidlisijev historijski narativ o osvajanju Bosne, ili kako navodi *Osvajanje Bosne i Hirvata*. Podaci koji će biti podastri biće na raspolaganju daljnim historiografskim analizama i komparacijama u pogledu ove teme i dopunit će historiografsku sliku o tom pitanju sa korisnim podacima o prošlosti, kao povijesnom fenomenu sa svojom vrijednošću i individualnošću. Predstavljeni narativ bi trebao da produbi naše razumijevanje političkog razmišljanja tog vremena.

¹ Kraj vladavine sultana Mehmeda II i vladavina sultana Bayezida II je vrijeme razvoja novog stila u historiografiji.

² Inalcik 1964, 152–167.

³ Genç 2019.

⁴ Genç 2019; Markiewicz 2015, Dimitriadou 2000.

⁵ Iz ovog rukopisnog primjerka istraživač iz Orijentalnog instituta Salih Trako je preveo i predstavio nekoliko destana (narativa): Trako 1965, 209–218; Trako 1969, 329–351; Trako 1974, 159–204.

O hronici i njenom autoru

Hakīmuddīn Idrīs ibn Husāmuddīn ili Idrīs-i Bidlīsī (r. Rayy / Iran 1457 – u. Istanbul 1520), birokrat i povjesničar iranskog porijekla, nesumnjivo je jedna od vrlo značajnih intelektualnih ličnosti u osmansko-iranskom miljeu u šesnaestom stoljeću (dalje samo Idris Bidlisi). U Iranu je bio pisar i državni sekretar na dvoru Aqquyunlu sultanata, a nakon njihovog pada (1501), prešao je pod pokroviteljstvo safavidskog šaha Ismā‘īla. Haos i nestabilnost pod safavidskim patronatom primorali su ga da napusti Iran oko 1503–1504. godine i nakon dugog putovanja stupi u službu osmanskog sultana Bayezida II. Osim jednog prelaznog perioda (1511–1513) provedenog u Hidžazu, ostao je u službi osmanskih sultana (Bayezida II i Selima I) do smrti (1520, Istanbul).⁶ Autor je više djela, a najobimnije i najpoznatije je historija *Hašt bihišt* (Osam rajeva) na perzijskom jeziku koja se sastoji od osam poglavlja posvećenih prvoj osmorici osmanskih sultana. Prema tadašnjim kriterijima vrednovanja povijesnih djela, hronika se podjednako promatrala kao književnoumjetničko djelo i kao multitematski povijesni izvor podataka. Njegov stil, teorijski pristup i način izlaganja te jezička i kulturološka sofisticiranost uveliko su odredili slavu i priznanje *Hašt bihišta*.⁷ S druge strane, profinjenost jezika hronike bila je teška za čitanje i razumijevanje, ali je bila cijenjena zbog prikaza događaja, ljudi i okruženja iz vladavine Mehmeda II (u. 481) i Bayezida II (u. 1512), a posebno imajući u vidu da je Bidlisi bio Bayezidov hroničar.

Kao izvor u ovom radu koristili smo u kaligrafskom smislu izuzetan primjerak rukopisa ispisan nestalikom koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, u okviru Orijentalističke zbirke *Ottenfels* (br. 2), neposredni prijepis (iz 1571. godine) iz autografa.⁸

Prikaz narativa o osvajanju Bosne

Narativ o osvajanju Bosne je u sedmom tomu (katībe) (368b–523a), posvećenog sultanu Gazi Mehmedu II i njegovoj tridesetogodišnjoj vladavini (1451–1481). Ovaj tom, koji je naobimniji u hronici, naslovljen je sa *Dastān-i*

⁶ Vidi "Historiography XIV. The Ottoman Empire", Elr Vol. XII, Fasc. 4: 403–411.

⁷ Fleischer 1986, 249.

⁸ Bajraktarević 1959, 75–130.

sultān Mehmed Gāzī, strukturalno⁹ je podijeljen na uvod (*muqaddima*) od dva dijela (*ṭalī'a*), središnje kazivanje (*qalbu 'l-ketībe*), desno krilo (*maymana*) od sedam pripovijesti (*dastān*) i lijevo krilo (*maysare*) od dvadeset dvije pripovijesti. Bidlisi je autor koji je najviše prostora posvetio Mehmedu II u osmanskim povijesnim izvorima i dao najopširnije narative iz perioda njegove vladavine.¹⁰ U ovom radu izdvojicemo narativ o osvajanju Bosne, kao i podatke koje nalazimo u njemu. Narativ o osvajanju Bosne se nalazi u lijevom krilu (*maysare*) pripovijedanja o sultanu Mehmedu II, u destanu 14 [470a-474a].

Adaptirani prevod skraćenog narativa o osvajanju Bosne:

[470a] *Priča četrnaesta o osvajanjima sultana, o sultanovom pohodu na Bosnu, uspjeh u osvajanju i pobjedi četiri zemlje uz veliki trud i zalaganje, te o zarobljavanju kralja Bosne, njegove braće i zapovjednika,*

I tako, pojavi mu se znak pobjede u širenju domovine vjere godine 8[66]. Tada sultan čvrsto odluči da osvoji prostranu zemlju Bosnu i Hrvat (Būsna ve Hīrvāt).

Pripovjest (al-qīṣṣa) Prema [raspoloživim] izvorima osvajača zemalja, koji su bili i dobri i loši, zablude i ogovaranja, pobjedničkom sultanu postade jasno da kralj Bosne važi za mudrog i vrlo sposobnog vladara i da je pokoran sultanu u služenju. Svojim zaslugama se ubrajao u iskrene, isticao se dobrotom i pohvalnim karakteristikama. Bio je na raspolaganju sultanovim službenicima, plaćajući poslušno harač koji se određivao iz godine u godinu. Međutim, u posljednje vrijeme, zbog svog prirođenog licemjerstva, oholosti i nevjernosti počeo se vladati po običaju licemjera i širiti zloću, otkrivajući svoje licemjerstvo i nevjernost te neprestanih kritika.

Sultan koji je bio po svojoj prirodi korektan i pravedan i zalagao se i riječima i djelom za istinu i pravdu, pokrenuo je istragu kako bi ispitao stajališta i ubjeđenja spomenutog kralja. Prije svega, pozvao ga je u islam preko pisama i izaslanika. S obzirom na njegovu bogohulnost i tvrdoglavost, kralj je uzvatio ništetnim riječima na ovo pismo s odgovorom shodno uvjerenju njegove duše i uma. Ali njegov najodratniji prekršaj, koji je pokazuje da je gubitnik na oba svijeta, u cilju vladavine Bosnom jeste ubojstvo rođenog oca. Tako je presijećanjem porodičnih veza, iz korijena porušio temelje i svog života i svoje države.

⁹ Bidlisi je u strukturi svoje hronike koristio terminologiju formacijskog borbenog rasporeda vojske: pret-hodnica (*ṭalī'a*), glavnina (*qalbu 1-katībe*), desno krilo (*maymane*), lijevo krilo (*maysare*) itd.

¹⁰ Başar 2019, 31.

Na koncu, bacio se u pogibeljnu opasnost usprotivivši se sultanu. Uz sve to, bili su i drugi brojni loši potezi zabludjelog kralja u pogledu tvrđave Semendire. S obzirom na to da mu je žena bila kćer guvernera Semendire (Smedereva), [471a] tvrdio je da je nasljednik te zemlje. Iskazao je licemjerstvo i podmuklost prema pobjedonosnoj vojsci koja je krenula u rat ka Ungurusu (Ugarskoj) u pratnji zapovjednika gazije Mihāloğlu Alī-bega, tako da je Ali-beg služeci sultana bio svjedokom svih njegovih laži i okrutnosti. Zbog svih tih javnih i tajnih uzroka, sultan je odlučio krenuti da osvoji zemlje Bosne. Pripremljena su sva sredstva i oruđa koja se koriste za osvajanje tvrđava i njihovu opsadu.

Vilajet Bosna je prostrana zemlja, visokih planina i nepristupačnih utvrda. Bogata je nalazištima srebra, zlata, lazurita, armenske crvene gline, kao i brojnog drugog blaga. Čistog je i ugodnog zraka kao u rajskim predjelima. S jedne strane susjedi su franačke zemalje, granice sa Ugarskom (Ungurus) i njenim susjedima, s druge strane granice sa Rumelijom i jednom stranom izlazi na obale Sredozemnog mora (daryā-yi farang). Ljudi i žene su crnooki i bijele puti. Mladići i djevojke iz onih gorovitih predjela imaju gracioznost gazela i jarebica [...]

Nakon što je gazi Sultan završio pripreme za osvajanje te spojio rumelijske i anadolske vojske u carskom taboru, do granica Bosne stigli su tek za dva mjeseca zbog udaljenosti i težine puta. Ondje su podigli svoje grandiozne šatore koji su se u nebo uzdizali. Najprije su naišli na tvrđavu Teočak (Tūqče), koja se nalazi na samom ulazu u Bosnu. Činilo se da je osvajanje ovakve čvrste utvrde bilo izvan svakog razuma [...] velik broj mjesta koja su se činila nemogućim za osvojiti, samo zbog posvećenosti sultana i njegovih vojnika osvojena su na naredbu sultana [...] Osvajanje ove tvrđave, može se reći, bilo je ključ za osvajanje ostalih gradova u zemlji i siguran početak za napredovanje ostalih osvajanja u skladu sa namjerama, a veliki ugled zbog niza pobjeda gazija je dopro do svih kula tvrđava i stanovništva naseljenih područja. Uglednici i zapovjednici nekoliko tvrđava i gradova [471b], poslali su ključeve sultanu u susret, pokušavajući spasiti svoje živote pristankom na plaćanje džizje i harača [...] Vojska sipahija i plaćenika je bila preopterećena s pokretnom imovinom i članovima porodica koje su im se pridružile i bilo je teško tako napredovati kroz planine [...] Drugi (uglednici i stanovnici) su se sklonili u mračne i uske pećine i duboke jame od straha od oluja i napada vojske. Te su se pećine nalazile uglavnom na visokim planinama, s nepristupačnim sablasnim putevima koji nikuda ne vode, a prolazi i pećine su toliko bili nezgodni i tjeskobni, čak i mravu i zmiji da se provuku. Čak

je u nuždi i sjevercu i jutarnjem vjetru držeći se za skute planine ili za jake grane drveća bilo tegobno uzvijanje i uspinjanje. U grupicama su se sklonili i uglednici, kao i vođe sa podanicima, poput zvjezdanih grozdova i raspršene sleđene izmaglice, po planinskim visovima i gustim šumama. Postojao je samo jedan način da se stigne to do tih odsječanih naselja, ali je on bio poput pojasa na uskom i tanahnom struku ljepotice [...] Nije poznato da su (do tada) ambiciozni planovi o tim planinskim masivima okupirali misli ijednog poznatog vladara [...] Odvažni borci za vjeru uputili su se u pribježišta i nepristupačne utvrde prokletih nevjernika, uspinjući se tegobnim stazama prema skloništima heretika. Na kraju su uspjeli, jer je Bog uslišio molitve vjernika, pa su bez pomoći i logistike brojne vojske iza njih pohitali do njihovih utočišta [...] Krajnjom revnošću i lavljom hrabrošću napadali su neprijatelje vjere poput otrovnih pčela na košnice. Neki su od njih za to vrijeme popili šerbe šehadeta. [472a] Na koncu su uspjeli otvoriti ulaze pećina u Karunove riznice. Opljačkali su blago u pećinama u ime slave sultana i slave vojske poput pčela [...] Novac, razna dobra, životinje i zarobljenici bili su bogat plijen daleko iznad onoga što se očekivalo i prava blagodat za islamsku vojsku koja je bila vrlo velika.

No, suštinska sultanova namjera bila je uhvatiti pokvarenog zabludjelog kralja, pa je na sve strane pretraživao i raspitivao se za njegovo boravište i pribježište. Potraga je pokazala da je kralj pobjegao od pobjedničke vojske u utvrđeni grad Jajce (Bāyčī / Yāyčī) sakrivši se s dijelom svoje svite i pouzdanim jedinicama vojske. Sultan je odmah poslao velikog vezira Mahmud-pašu s rumelijskom vojskom na ovu tvrđavu da munjevito izvede napad. Izdana je potpisana naredba za hvatanje kralja u ovoj debelim zidovima dobro opasanoj tvrđavi. Mahmud-paša je sa pobjedničkom vojskom brzo napredovao te su opkolili tvrđavu sa svih strana. Stigla je nova informacija da je kralj pobjegao u dvorac Sokol (Şuqūl), koji ima zapanjujuće jake bedeme, s namjerom da se skloni i ne suprotstavlja islamskoj vojsci. Mahmud-paša je sa svojim vojnicima bez zauzavljanja slijedio kralja. Kada se islamska vojska približila dvorcu Sokol (Şuqūl), kralj je odmah napustio i ovaj dvorac i sklonio se u tvrđavu Ključ (Kulūĝe), u čiju je utvrđenost i bedeme imao više povjerenja. Bio je obuzet strahom da će ga sultanov vezir slijediti, pa je sebe ubijedio da je utvrđeni dvorac siguran i nepristupačan, budući da se na putu između dvije tvrđave nalazio klanac (darband) [...] Ovaj klanac je bio obrastao gustom šumom, s vertikalnim stijenama, a oni koji su ga vidjeli, osjećali bi se bespomoćno i zbunjeno u takvim prilikama.

No, pametni vezir se počeo savjetovati sa vojskovođama (umarā') i iskusnim veteranima. Većina se u savjetovanju složila da će u taj opaki prolaz kralj [472b] postaviti zamku i da je i sama pomisao o ulasku brojne vojske nerazborita u taj uski i opasni prolaz bez vodiča, prema svim pravilima i zakonima, kao i to da bi se trebalo usmjeriti na sultanovu zapovijed koja se odnosi samo na opsadu tvrđave Jajce. Međutim, glavni komandant, gorljivi vojnik i predani vjernik, hrabri vezir nije odobravao predložene preporuke. On je ignorirao njihove sugestije i bio je uvjerenja da je najispravnije pouzdati se u Boga, za šta je pružio uvjerljive argumente:

Sultanov glavni cilj u ovom ratnom pohodu je bio prokleti kralj, a ne osvajanje tvrđava i teritorije. Kralj je poput lovine koja je utekla iz zamke i on je sada uznemiren, pritisnut strahom i umorom. Sigurno su ljudi u okolnim naseljima ustrašeni dolaskom zastava mudžahidina usljed njihovih napada, bojeći se za život, imovinu i porodicu. Nikom od njih na um ne pada da se brine o nadzoru i zaštiti ovog uskog prolaza. Osvajanje i pobjeda će biti potpomognuti Božijom pomoći iz svijeta nevidljivog i srećom moćnog sultanata, a naša odlučnost će se završiti pobjedom i spasom od svih neprijateljskih zamki.

Kada je vezir iznio svoje cijenjeno mišljenje, niko od junaka i odvažnih ljudi nije imao druge ideje niti primjedbe. Tako, bez oklijevanja, u noći kada se san spuštao na buntovničke vjeđe nevaljalaca, u istoj toj noći sretni su otvorili oči i odlučili bez velikih priprema proći kroz derbend [...] Prethodnica je napredovala, iako je bila mrkla tmina, put uzak i neravan, prošli su kroz derbend a da nikom od silne islamske vojske ni noga nije prokrvarila. Omer-beg, sin Turhan-bega, bio je u prethodnici vojske i odjahao je u blizinu kraljeve tvrđave u istraživanje te prikupio od doušnika sve novije informacije o kralju, [473a] o pojedinostima i rizicima puta do tvrđave, kao i neopreznosti samog kralja. S dobrim vijestima poslao je glasnika uspješnom [Mahmud] paši i zamolio ga da požuri s vojskom kad dobije vijesti. Međutim, zabludjeli kralj, koji je mislio da je nemoguće jednoj vojsci da prođe kroz uski i teško prohodni derbend, prethodnicu islamske vojske je smatrao beznačajnim pljačkaškim grupama. Nadobudno i oholo je s bedema tvrđave gledao na pobjedničku vojsku, ispijajući iz pehara dobro vino da bi pokazao svoju opuštenost, izrugujući se i s omalovažavanjem vrijeđajući malobrojne pristigle izviđačke jedinice. U blizini tvrđave bila je velika rijeka koja se mogla preći samo preko mosta, te Omer-beg požuri s borcima da pređe preko mosta ne razmišljajući da će neprijatelj pribjeći prevari. Nakon što su prešli

most, kraljevi su ljudi presjekli most i opkolili manju grupu boraca uvukavši ih u zamku. Kad je vezir, zapovjednik vojske, stigao, uvidio je pogibeljnost situacije u koju su zapali ljudi iz prethodnice ne gubeći vrijeme poslao je grupu svojih najhrabrijih ljudi plivača u pomoć prethodnici. I sam je počeo poduzimati mjere za što brži prelazak ostatka vojske. U međuvremenu, kralj je mirne duše poslao svu vojsku, i konjicu i pješake, u bitku protiv prethodnice islamske vojske. On se smjestio na kulu tvrđave promatrajući situaciju, dok iznenada nije posvjedočio dolasku beskrajne povorke iz svijeta tajanstva u pomoć islamskoj vojsci. Njegova vojska tada biva toliko demoralisana da kada je Mahmud-paša stigao, vojska nevjernika je već biva poražena razbježavši se nazad u tvrđavu [...] Malobrojni i gotovo poluživi iz kraljeve vojske teškom su se mukom odvucli nazad u kraljevu tvrđavu, a nekoliko teško ranjenih i poraženih srca pobjeglo je od mudžahidina. S Božijom pomoći cilj je postignut i tvrđavu, opasanu nazubljenim bedemima, opkolila je velika vojska. Opsada je bila toliko snažna da nevjernici nisu ni na tren mogli odahnuti, nisu imali snage ni za borbu ni za odmazdu, a kada su njihove teškoće i nedaće dostigle vrhunac, pokušali su se izbaviti pokoravanjem i predajom. Kralj je posredno tražio sigurnost od vezira u zamjenu za predaju svoje imovine i blaga, pa je paša od sultana zatražio obećanje o sigurnosti što bi ugovorom bilo potvrđeno. Nakon susreta kralja s pašom, nevoljko je prepustio svu zemlju i imovinu sultanovim namjesnicima. [473b] Paša je kralja, iz uvažavanja i poštovanja njega i njegovih podanika i rodbine, poslao u sultanov šator na audijenciju.

Glavnokomandujući je, nakon vrlo uspješne pobjede nad kraljem i osvajanjem njegovih tvrđava i gradova, počeo razmišljati kako da razriješi pobunu kraljevog brata. Proveo je istragu i saznao je da je ovaj okupirao dvorac Zvečaj (Ūrgāyī) za koji je znano da je bio vrlo dobro utvrđen. Ne gubeći vrijeme, vezir je krenuo u napad na kraljevsku tvrđavu Zvečaj. Usljed njihovog nemara, pobjednička je vojska iznenada opkolila tvrđavu sa sve četiri strane. Zapovjednici i plemići iz tvrđave već su čuli o hrabrosti muslimanske vojske, njihovim ratnim pobjedama i žestini, a sada su se tome i osvjedočili vlastitim očima. Nakon što je veliki vezir sklopio sporazum da će zaštititi njihov život i imovinu, silom su privolili kraljevog brata da se preda veziru. (Vezir) tako je iz tih mjesta i gradova u potpunosti iskorijenio pobunu, a kraljevog brata i uglednike je poslao kao podanike sultanovim zastupnicima. Pošto je veliki vezir uspješno i u potpunosti realizirao svoje ciljeve, osvajanje ostalih tvrđava i gradova je proteklo bez ikakvog

otpora. Vratio se i ponovo razmatrao osvojanje tvrđave Jajce, kako bi do kraja ispunio dužnost koju mu je zadao sultan. Ova tvrđava je bila izvanredno utvrđena i do tog dana nijedan vladar je nije uspio okupirati i niti je do tog vremena iko silom osvojio njene kule. Međutim, čuvari i zaštitnici te tvrđave izgubili su nadu u kralja i njegova brata, kao i njihove potomke, izgubili su i povjerenje u utvrđenost tvrđave pred tako jakom vojskom i moćnom državom. Čim je veliki vezir krenuo prema tvrđavi, tvrđavski zapovjednici dobrovoljno pohriše da predaju tvrđavu i sultanove zastupnike s islamskim zastavama izvedoše na tvrđavu. Nakon što je pobjednički vezir osvojio zemlju i tvrđavu, pobrinuo se za zaštitu stanovnika tvrđave. Jedne je poslao u okolinu Istanbula da rade na popravci zapuštenih položaja, dok je druge, u koje je imao povjerenje i koji su bili međusobno jamci jedni drugima, odredio da rade na održavanju i popravci utvrda i drugih zdanja. Uredio je civilne i finansijske poslove naselja u državi, uspostavio je šerijatske norme uključivši tako nemuslimansku zemlju pod kupolu islama.

Nakon toga, sultan mudžahida visokorangiranom veziru izda nalog za osvajanje Hercegovine, koja je bila u susjedstvu Bosni. Vezir postupi prema naredbi, poduze sve potrebne mjere opreza i krenu prema ovoj zemlji. Ova zemlja je prostrana, s brojnim tvrđavama i visokim kulama, na zapadu i na jugu graniči sa Sredozemnim morem (daryāy-i farangī). Njena naselja u nizinama i u planinama i u primorju imaju izuzetno korisne prihode. Vladari i kralj tih krajeva važe za ugledne i moćne među kršćanskim vladarima, a i poznati su u tim krajevima po bogatim riznicama. Pomenuti kralj kad je čuo vijesti o kralju Bosne i njegovoj zemlji i kulama, smjesta je ostavio svoju zemlju i gradove i utekao na otok u Jadranskom moru (daryāy-i farangī). Na koncu, nakon prodora gazija u te pokrajine svakodnevno su osvajani tvrđava i grad, a svaki mjesec regija i njeni dijelovi, pa su tako završavali jednu po jednu važnu tačku. [474a] Konačno, kralj je svog rođenog sina poslao kao gulama i slugu na Dvor, utočištu svih ljudi, zadovoljivši se s neznatnim djelićem kraljevine. Cijelu Hercegovinu (kišvar-i Hersek) prepustio je sultanovim zastupnicima. Među istaknutim službenicima Dvora posebno mjesto je pripalo sinu kralja Hercegovine. Nakon što je počašćen primanjem islama, isticao se svojim položajem među slugama i vezao se tazbinskim vezama. Malo vremena nakon toga, spomenuti kralj oslobodi zemlju svoje vladavine, a dijelove kojim je još uvijek raspolagao prepusti sultanovim namjesnicima.

Bile su još dvije pokrajine između islamskog carstva i kraljevine Bosne i svaka je imala svog vladara koji su upravljali svaki za sebe. Bilo je neprimjereno iz

državnih i vjerskih razloga da ove dvije tuđe zemlje ogrezle u širku i nevjerstvu opstanu, kao i da se dalje odgađa njihovo osvajanje. Sultanov ferman o pripajanju i protjerivanju upravitelja – jedan je bio poznat kao Kovāčoĝlu (Kovačević) a drugi Bāvlioĝlu (Pavlović) – stigao je do svih zapovjednika kao stroga naredba. Zatraženo je da se očiste sve tvrđave, kule i nastambe ovih dviju pokrajina od nečisti bogohuljenja i mnogoboštva. Pošto su sultanove naredbe prevoditelji Božije volje, zapovjednici i seraskeri silno su se potrudili i za kratko vrijeme sabljom osvojili spomente granice. Obje zemlje su bile osuđene da pripadaju muslimanima i budu u cijenjenoj sultanovoj službi. Mladi mjesec na sultanovim zastavama muhamedanske vjere počeo je sjati nad glavama ljudi tih pokrajina. [HR-HAD-750, 470a-474a]

Vrijednost Bidlisijeve hronike kao narativnog izvora u pogledu historijskih podataka o osvajanju Bosne

Nakon integralnog iščitavanja narativa vezanih za osvajanja sultana Mehmeda II, iz posebno naslovljivog narativa (*dastān*)¹¹ o osvajanju Bosne, tačnije osvajanju četiriju zemalja u *četnaestom lijevom destanu* sedme knjige *Hašt bihišta* ekstrahirali smo sljedeće podatke koji podliježu daljoj interpretaciji istraživača:

- a) Vremenska odrednica koju Idrisi uzima u obzir pada 8(66)/1462. godine, kada je sultan donio odluku da krene u teritorijalnu ekspanziju i osvoji Bosnu. Dakle, ne navodi godinu kada je sultan prešao u Bosnu, već godinu kada je donio odluku.
- b) U naslovu narativa istaknuta su glavna dešavanja: osvajanje četiri zemlje, hvatanje kralja Bosne s njegovim velikanima i braćom te veliki fizički napor uloženi u tu pobjedu.
- c) S početka je naglašen plan ratnog pohoda sultana: zemlja Bosna i Hrvat Riječ *Hirvat* se spominje u svojstvu *etika* (prisvojnog pridjeva) *hrvatski* u ovom tomu (katibe) još na jednom mjestu, u dijelu u kojem autor nabroja sultanove prihode: *Među tim osvajanjima bio je i vilajet Zvornik (Izvornik), smješten između Smedereva i Bosne. Ovdje je stolovao jedan od hrvatskih vladara (ḥirvāt-i ahkam). [400a]* Sintagma Bosna i Hrvat se zvanično

¹¹ Destani sadrže opise važnijih događaja i pohoda i osvajanja pod dotičnim sultanom. Početak pripovijedanja u svakom dijelu tada je označen riječju *al-qissa*.

upotrebljavala u prvim popisima da označi granice bosanske države kakve su zatekli Osmanlije.¹²

Ovdje riječ *Hrvat* nosi oznaku *etika* a ne *ktetika*, budući da su se u početnim popisima i dokumentima osmanske administracije uz imena nalazili etičke oznake imena poreskih obveznika. Na drugim mjestima u ovoj hronici nalazimo ovu riječ u ulozi *ktetika* (u funkciji pridjeva od imena naseljenog mjesta).

Ahmed Aličić navodi da etik *Hrvat* uz ime označava osobu porijeklom iz krajeva koji su ulazili u sastav vilajeta *Hrvat*, a izrazom *Bosna* označavali su osobe porijeklom sa teritorija srednjovjekovne bosanske države. Oblast koju su zatvarale planine *Dinara* i *Velebit* odnosno, oblast južno od *Velebita* i zapadno od planine *Dinare*, Osmanlije su zvanično označavali tu oblast kao *vilajet Hrvat* (vilajet Hrvatska). U administrativno-sudskom pogledu taj teritorij je pripadao kadiluku *Skradin*, pa je *kadiluk Skradin* i *vilajet Hrvat* jedan te isti teritorij.¹³

Nevezano za tekst ove hronike, u sudskom sidžilu iz sredine redžeba 921/rujan 1515. godine zabilježeno je da je Bidlisijeva porodica živjela na Eyyüb Ansari i da se tu Bidlisi spominje kao vlasnik roba hrvatskog porijekla zarobljenog na Üsküdaru 12. redžeba 921/22. kolovoza 1515. godine.¹⁴

d) Povodi za ratni pohod jesu kraljeva nekorektnost i ocebustvo. Autor hronike izričito navodi da je presijecanje porodičnih veza na nasilan način u etičkom smislu rušenje i dinastije i države te time daje povoda sultanu da se umiješa u unutarnje poslove države u smislu discipliniranja nasilnog vladara.

Ovaj se događaj spominje u svim hronikama, kako u osmanskim, tako i u zapadnim hronikama. Ova informacija je sastavni dio domaćih franjevačkih hronika.¹⁵

e) Iz navoda je vidljivo da je kralj već plaćao harač, ali da se usprotivio i uz to ustvrdio da polaže pravo na tvrđavu *Smederevo* (*Semendire*), kao zet guvernera *Smedereva*, kao i da je svojim ponašanjem u pohodu na *Unugurs* (*Ugarska*) izazvao sultanovu podozrivost. Bidlisi ih je u svom narativu kvalificirao kao javne i tajne motive za sultanovu teritorijalnu ekspanziju na Bosnu.

¹² Aličić 1976, 176.

¹³ Aličić 1976, 176–177.

¹⁴ Yilmaz, Aydın, Tak 2008 (eds.), 489.

¹⁵ Maslo 2018, 189–212.

f) Daje detaljniji opis Bosne kao zemlje izuzetno teške za osvajanje, prije svega, misli na sjevernu i centralnu Bosnu gdje su bile smještene glavne utvrde, koje su poslije u tekstu opisane. Njena pozicioniranost između Rumelije koju su Osmanlije već osvojile i franačkih zemalja i mora, spada u sultanove tajne motive osvajanja.

Opisani su i stanovnici koji imaju privlačnu fizionomiju i gracioznost. Bidlisi na brojnim mjestima u svojoj hronici ističe fizičku ljepotu i skladnost stanovništva Balkana, što pripisuje podneblju i klimatskim okolnostima koji uslovljavaju faktor fizičke ljepote stanovništva. Naravno, Bidlisi referira samo na mlade ljude – mladiće i djevojke.

g) Prva tvrđava koju su osvojili jeste Teočak (Tūkče), kako kaže Bidlisi, na samom ulazu u Bosnu koja je bila ključ za napredovanje u unutrašnjost; to izravno znači da je sultanova vojska ušla u zemlju na tom prostoru. Tragom ovog Bidlisijevog podatka, izvlačimo zaključak da je da je Podrinje bilo u fokusu sultanovog zanimanja zbog blizine rudarskih centara (sultanova ekonomska motivacija) i da je na tom prostoru u Podrinju sultanova vojska prešla iz Smederevskog sandžaka. Tvrđava Teočak je bila u posjedu nasljednice despota Lazara, pa je nakon predaje Smedereva sultan namjeravao preuzeti i ovu tvrđavu.¹⁶

Iz ovog podataka je očigledno da se Bidlisi o pohodu na Bosnu, pored izvještaja iz hronika Âşikpaşazâdea i Tursun-bega, oslanjao i gazâvetnâme i usmene izvore bilježeći sultanovu maršrutu iz drugog pravca.

Âşikpaşazâde vrlo jezgrovito opisuje ulazak vojske u Bosnu, ne navodeći toponime osim Jajca i Ključa.¹⁷ Tursun-beg u svojoj hronici daje detaljniji opis, navodeći drugu rutu prema kojoj su akindžije stigle do tvrđave Bobovac, a poslije do tvrđave Visoka i dalje.¹⁸

h) Glas o osvojenju ove dobro utvrđene tvrđave Teočak bila je preporuka da posada nekih drugih (neimenovanih) tvrđava pošalje ključeve u susret sultanu kao znak predaje i pristanak na plaćanje harača i džizje.

i) Sipahije i plaćenici su se kretali kroz planinske puteve u potrazi za uglednicima koji su se sklonili u planine i pećine, u namjeri pokoravanja i osvajanja drugih tvrđava.

¹⁶ Jakovljević 2015, 26.

¹⁷ Elezović 1932, 80–82.

¹⁸ Inalcik, Murphey 1978 (eds.), 50.

j) Nepristupačnost i tegobnost planinskih puteva je detaljno opisana.

Ovaj dio puta u pohodu je opisan detaljnije, s brojnim metaforičkim slikama koje bi trebale dočarati nepristupačnost terena i tegobnost pojedinih faza penjanja u planinskim vrletima. Bidlisi navodi da su neprestano bili aktivni u brzom kretanju i potrazi za kraljem koristeći usluge doušnika.

k) Kraljevo sklonište u tvrđavi Jajce bio je povod za napad rumelijske vojske na čelu s velikim vezirom Mahmud-pašom (Anđelović).

l) Sljedeća tvrđava u koju je pobjegao kralj je bila Sokol, a zatim tvrđava Ključ između kojih je bio teško prohodni klanac (derbend), koji je detaljno opisan.

Ovaj podatak o neprohodnosti klanca svi hroničari spominju, ali je Bidli-sijev opis nadmašio druge hroničare u tome. On je u opisu literarno vrlo opširan s izražajnom stilskom figuracijom, naglašavajući da je Bosna u odnosu na druge osvojene zemlje izuzetno teška za osvajanje, da stanovništvo živi u visokim brdima preko kojih prolaze putevi vrletnim putevima i strmim klisurama. Njegovo figurativno opisivanje derbenda i teškoće prolaska kroz njega dodatno intenziviraju osjećaj tegobnosti prolaska vojske u tako složenim uvjetima i teškoj konfiguraciji terena.

Toponim Sokol odnosi se na tvrđavu Sokol na Plivi.¹⁹

m) Vezir je, bez obzira na savjete i sugestije drugih zapovjednika, prošao kroz klanac i s prethodnicom prešao preko velike rijeke (tj. Sane) i tada upao u zamku s prethodnicom. Međutim, stigla je pomoć i vojska je opkolila tvrđavu Ključ.

n) Kralj je tražio garancije od vezira za život i imetak, te se nakon dobijenih garancija predao.

o) Kraljev brat se bio sklonio u tvrđavu Zvečaj, koju je vezir opkolio, nakon čega su se plemići na čelu s kraljevim bratom predali, postali su sultanovi sluge i podanici.

p) Vezir se ponovo vratio opsadi tvrđave Jajce, međutim, posada se dobrovoljno predala, stanovnici su upućeni na rad u okolinu Istanbula ili na popravak utvrda i zdanja u Bosni.

q) Izdan je ferman za osvajanje Hercegovine, navod nije datiran, čiji je vladar u vrijeme prodora vojske pobjegao na franački otok (na Jadranu). Hercegovina

¹⁹ Kreševljaković 1953, 24–25; Kurtović, Filipović 2011, 83–114.

je podijeljena. Kralj je sina poslao kao *gulama* na Dvor, koji je imao uspješnu karijeru i ženidbom se orodio sa sultanom. Kralj Hercegovine je nedugo iza toga umro i prepustio zemlju sultanovim namjesnicima.

- r) Dvije pokrajine između kraljevine Bosne i Osmanskog carstva, čiju su guverneri bili poznate bosanske porodice Kovačevići i Pavlovići, pripojene su Carstvu, a upravnici protjerani.

Time je narativ o osvajanju Bosne i Hercegovine završen. Na isti način su završeni i narativi o osvajanju Bosne i kod Âşikpašezâdea²⁰ i kod Tursun-bega²¹, koji su bili među Bidlisijevim izvorima za narativ o osvajanju Bosne.

Završno razmatranje o Bidlisijevom narativu

Hašt bihišt Idrisa Bidlisija je dinastijska hronika Osmanskog Carstva napisana na perzijskom jeziku s početka šesnaestog stoljeća. No, iako se smatra respektabilnom historijom od velikog značaja za historiografiju ranog osmanskog perioda, ostala je relativno neproučena. Razlog tome jeste da, iako se smatra jednim od najvažnijih povijesnih djela svog vremena, djelo Idrisa Bidlisija do danas nije u cjelosti istraženo niti integralno predstavljeno naučnoj javnosti. Do sada su je konsultirala neka opća povijesna djela koristeći njene podatke, a tek u novije vrijeme se pojavljuju studije o dijelovima *Hašt bihišta*. U bivšoj Jugoslaviji istraživač Salih Trako preveo je nekoliko destana koji se odnose na period prije i za vrijeme Kosovske bitke.²²

Zahvaljujući obilju objavljenih izvora i modernih studija o osmanskome osvajanju Bosne, upoznati smo s mnogim povijesnim činjenicama u vezi s tim, čak i vrlo detaljno. Može se reći da su nam slijed događaja, datumi, imena sudionika i slični detalji relativno dobro poznati. Pozornost ovog rada je, stoga, usmjerena na predstavljanje ovog narativa koji nudi onovremenu stranu povijesne stvarnosti vremena. Ovaj rad ima za cilj da predstavi Bidlisijev narativ o osvajanju Bosne kako ga je on zapisao u svojoj hronici i učini ga, uz ostale izvore, dostupnim modernoj znanosti. Ekscerpirani dio *Hašt bihišta* se promatra i kao hronika s korisnim informacijama iz prošlosti, ali i kao historijski fenomen sa svojom

²⁰ Mujadžević 2013, 35; Maslo, Mostić 2020, 518.

²¹ Mujadžević, 42; Maslo, Mostić 2020, 521.

²² Vidi bilješku 4.

vrijednošću i osobenošću. Uvažavanje ideološkog obrasca te metaforičnog i simboličkog jezika kojeg je autor uspostavio služi kao ključ za razumijevanje autorovog povijesnog razmišljanja.

Značajne hronike napisane su na zahtjev sultana Bayezida II (1481–1512), što se smatra početkom službene osmanske historiografije, a s Bidlisijem je historiografija dobila izvjesne inovacije, koje je prenio iz timuridske tradicije na kojoj je autor stasao. Sultanova nakana, osim što ukazuje na želju Osmanlija da izgrade naglašenu imperijalnu sliku i ideologiju pred svojim suparnicima u islamskom svijetu, rezultirala je i procvatom novog razumijevanja historije i njene svrhe. İnalçık je ustvrdio da je Fatih nakon osvajanja Istanbula postao moćan predstavnik islamskog svijeta, natječući se sa vladarima Irana i Egipata i stvorivši prototip apsolutnog osmanskog sultana.²³ Sultan Bayezid II je na toj liniji inicirao pisanje povijesti koja bi na sofisticiran način predstavila ideologiju prototipa vladara islamskog svijeta, oblikovanu na način timuridske historiografije, koja bi trebala da usmjeri historiografiju, potkrijepi dinastijsku ideologiju i uzdigne imperijalnu sliku u islamskom svijetu.²⁴

Hroniku *Hašt bihišt* osobno je naručio sultan, stoga je logično da je Bidlisi imao pristup većini objavljenih povijesnih i geografskih djela, kao i drugim izvorima koji se koriste za pisanje ovakvog djela i za koju se očekivalo da će ih nadmašiti i lingvističkom stručnošću i povijesnom tačnošću. Doista, *Hašt bihišt* uživa ugled jednog od najdetaljnijih povijesnih djela do svog vremena, što se moglo postići samo nakon temeljitog proučavanja i korištenja prethodnih hronika. Međutim, kao što je karakteristično za povjesničare njegova vremena, Bidlisi rijetko navodi svoje izvore, bilo pisane bilo usmene, ali je naglasio da je koristio provjerene i cijenjene izvore: *Ovo je pripovijest koja je došla s prenošenjem poznatih naratora.*²⁵

U svojoj knjizi ne navodi eksplicitno nijedan pisani izvor, iako se nakon analize vidi da je neosporno koristio i konsultirao turska, arapska, perzijska, grčka djela kao i niz usmenih izvještaja.²⁶ Što se tiče narativa o osvajanju Bosne kao Bidlisijevog izvora, izdvojili bismo hronike Âşikpaşazâdea *Tevârih-i Âl-i Osman*²⁷

²³ İnalçık 2000, 53.

²⁴ Genç 2019, 492.

²⁵ İdris-i Bidlîsî, *Heşt Behîşt*, Esad Efendi, br. 2199, 135b.

²⁶ Genç 2007, 41.

²⁷ Özcan1991, 6–7.

(u. 899/1484), Tursun Beya *Târîh-i Ebü'l-feth*²⁸ (u. 896/1491), Oruç b. Âdila *Tevârîh-i Âl-i Osman*²⁹ (u. 908/1503) i Neşrîja *Cihannûmâ*³⁰ (u. 926/1520) te anonimne historije *Tevârîh-i Âl-i Osman*, kao i manja djela jednostavnog jezika i suhoparnog stila koja su obilovala legendama.³¹ Pomno iščitavajući narative koji opisuju događaje (detaljna i tačna pripovijest, međusobni razgovori, precizni datumi i vremensko-prostorni detalji i opisi) koji su prethodili njegovom vremenu pisanja hronike, sasvim je izvjesno da je obilno koristio gazavat-nâme (izvještaji o borbama)³² te da je imao informante koji su svjedočili događajima, kao usmene izvore. Njegov usmeni izvor za kojeg se zna jeste Iskender-paša (u. 1506), bosanski sandžakbeg u tri navrata (1470–1480, 1485–1490 i 1499–1506). Prepiska između Idrisa Bidlisija i Iskender-paše svjedoči o njihovom prijateljstvu i čestim kontaktima³³, iz koje se može pretpostaviti da su bili u neposrednom konatktu i da su mu tim putem bili dostupni detalji iz pohoda na Bosnu. U slučaju narativa o osvajanju Bosne, fokus je stavljen na težinu osvajanja i nepristupačnost terena, što je u odnosu na druge hroničare snažno literarno obojio. Opisao je glavnu trasu kretanja vojske u pohodu na Bosnu: Teočak – Jajce – Ključ – Zvečaj – Jajce. U istom narativu je opisao kasnije osvajanje Hercegovine, kao i zemlje Kovačevića i Pavlovića. Kao povod osvajanja Bosne autor hronike navodi kraljevo oceubistvo, kao uzrok navodi kraljevu oholost, prevrtljivost i nepokornost za šta je posljedica teritorijalna ekspanzija, jer su *ove zemlje bile osuđene da pripadaju muslimanima i budu u cijenjenoj sultanovoj službi*. Za razliku od drugih poznatih izvora, početak sultanove osvajačke maršrute prema Bidlisiju je tvrđava Teočak koja se nalazila u Podrinju³⁴ na južnim ugarskim granicama, a na lijevoj obali Drine što je zapadno od ranije (1459. godine) uspostavljenog Smederevskog sandžaka.

Svi podastrti podaci i opisi geografskih prostora, toka pohoda, opis i broj učesnika, te politički i društveni kontekst su izvanredan izvor ne samo za historijska istraživanja već za multidisciplinarna razmatranja. Narativ je obogaćen s još jednim slojem – s poetskim formama koje su metaforički poentirale opisane poduhvate i pridodale dodatnu ekstenziju “vladarske slike”.

²⁸ İnalçık 1993, 417–443.

²⁹ Woodhead, 908.

³⁰ Özcan 2007, 20–22.

³¹ Genç 2019, 378–382.

³² HR-HAD-750. Obitelj Ottenfels, *Hešt bihešt*, br. 2, 616a–616b.

³³ Genç 2019, 516–517.

³⁴ Jakovljević 2015, 228–231.

Sultanska ratna osvajanja su za njega kao hroničara sultanske kuće okvir za konstrukciju ideje o "izvanredno sposobnom sultanu".³⁵ Planiranja i borba (ġihād) su dvije referentne karike koje povezuju osam osmanskih sultana opisanih u hronici. Narativi o bitkama, uzrocima, povodima i posljedicama redovno su ideološki konstruisani, uz obilnu potporu metaforičkih slika koje podcrtavaju emocionalnu inteligenciju sultana u pogledu pravde, empatije, pravednog korištenja moći, velikodušnosti, kao i pobožnosti.

Ovaj Bidlisijev narativ o osvajanju sa suptilnim referencama mogući je izvor u kojem se mogu učitavati različiti interpretacijski slojevi, te u tom smislu kao narativni izvor ima značajnu prednost u odnosu na suhoparne arhivske izvore, jer omogućuje vizuelizaciju i višeslojna tumačenja. Ovakav pristup historijskim faktima zasigurno će u budućnosti, u interakciji s brojnim dokumentima i građom koja tek čeka da se otkrije i obradi, imati izvrstan odziv imajući u vidu nove digitalne tehnologije prezentiranja historijskih filmskih priča koje nude i emocionalni doživljaj povijesnih događanja.

³⁵ Jakovljević 2015, 71.

Summary

Narrative of the Conquest of Bosnia from The Chronicle of *Hasht Bihisht*

Due to the abundance of published sources and modern studies on the Ottoman conquest of Bosnia, it can be said that the sequence of events, dates, names of participants and similar details related to the conquest are relatively familiar to us. This work aims to present Bidlîsî's excerpted narrative about the conquest of Bosnia from the chronicle *Hasht Bihisht* (16th century), in order to make it, along with other sources, available to modern historiographic scholarship. Analyzing of the ideological pattern and the metaphorical and symbolic language used by the author serves as the key to understanding the author's historical thinking.

Significant chronicles were written at the request of Sultan Bayezid II (1481-1512), and this is considered to be the beginning of official Ottoman historiography. With Bidlîsî, historiography was somewhat modified, which due to the Timurid tradition which he relied on. The Turkish historian İnalçık (d. 2016) argued that after the conquest of Istanbul in 1453, Sultan Fatih (1432-1481) became a powerful representative of the Islamic world, competing with the rulers of Iran and Egypt and creating the prototype of the absolute Ottoman sultan. Similarly, Sultan Bayezid II initiated the writing of history that would elegantly present the ideology of the prototype of the rulers of the Islamic world, shaped in the manner of Timurid historiography. This type of writing should direct historiography, support the dynastic ideology and raise the imperial image in the Islamic world.

The Chronicle of *Hasht Bihisht* was personally commissioned by the sultan, so it is logical that Bidlîsî had access to most of the published historical and geographical works, as well as other sources used to write such a work and was expected to surpass them both in linguistic expertise and historical accuracy. In the chronicle, he does not explicitly mention written sources, although after analysis it can be seen that he used and consulted Turkish, Arabic, Persian, Greek works as well as a number of oral reports. As for the narrative about the conquest of Bosnia as Bidlîsî's sources, we could single out the chronicles of Âşıkpaşazâde (d. 899/1484), Tursun Bey (d. 896/1491), Oruç (d. 908/1503) and Neşrî (d. 926/1520) and the anonymous histories *Tevârîh-i Âl-i Osman*, as well as smaller works of simple language and dry style, which abounded in legends.

By carefully reading the narratives that describe the events (detailed and accurate narration, mutual conversations, precise dates and time-space details and descriptions) that preceded his time of writing, it is quite certain that he made extensive use of *gazâvat-nâme* (battle reports) and that he had informants who witnessed the events, as oral sources. In the case of the narrative about the conquest of Bosnia, the focus was placed on the difficulty of the conquest and the inaccessibility of the terrain, which, compared to other chroniclers, gave a strong literary color. He described the main route of movement of the army in the campaign to Bosnia: Teočak – Jajce – Ključ – Zvečaj – Jajce. In the same narrative, he described the later conquest of Herzegovina, as well as the lands of Kovačević and Pavlović. As the reason for the conquest of Bosnia, the author of the chronicle cites the king's parricide, the king's arrogance, fickleness and disobedience as the cause, and as a result these lands were condemned to belong to the Muslims and be in the sultan's respected service.

The Sultan's war conquests, including this narrative about the conquest of Bosnia, are for him, as a chronicler of the Sultan's house, a framework for the construction of the idea of an 'extraordinarily capable sultan', where planning and struggle (*jihād*) as reference links that connect the eight Ottoman sultans are prominent in this narrative. Although all the narratives about the campaigns, including the one presented, in terms of causes, reasons and consequences, are regularly ideologically constructed, with the plethora of metaphorical images that underline the emotional intelligence of the sultan in terms of justice, empathy, just use of power, generosity, as well as piety, factual information important for the history of the conquest of Bosnia is also given a prominent place.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI

- HR-HAD-750. Obitelj Ottenfels, *Hešt Bihešt*, br. 2.
- Istanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Idris-i Bidlîsî, *Heşt Behişt*, Esad Efendi, br. 2199.

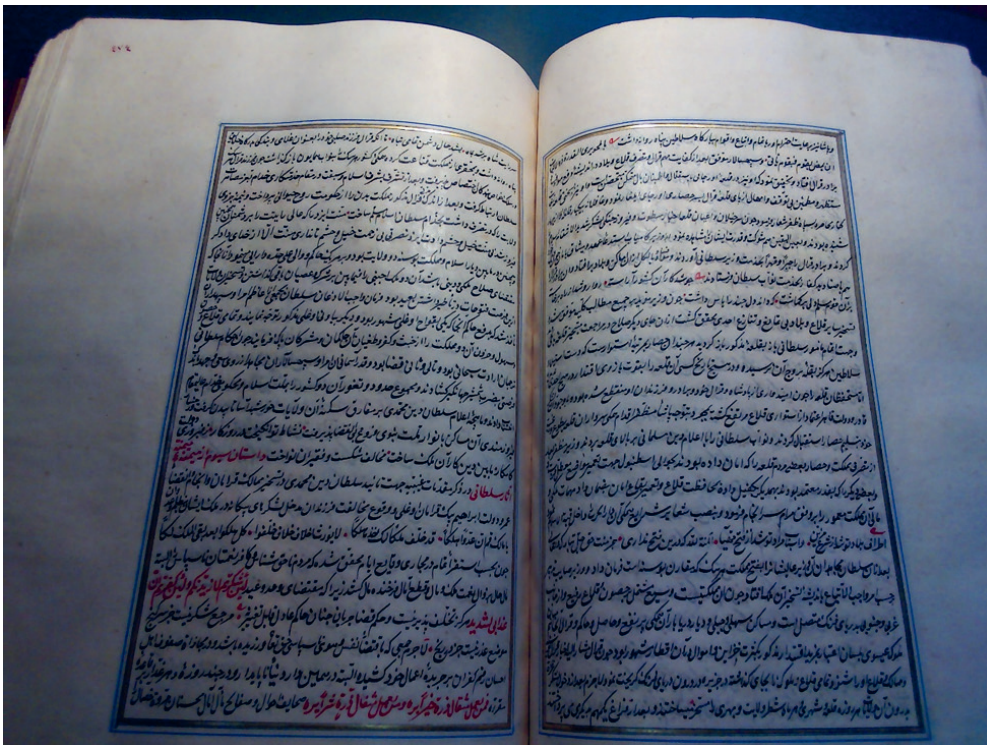
LITERATURA

- Aličić, S. A. 1976. Popis bosanske vojske pred bitku na Mohač 1526. godine. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 25/1975: 171–202.
- Bajraktarević, S. 1959. Ottenfelsova orijentalistička zbirka u zagrebačkom Državnom arhivu, U *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije*, II, Zagreb: JAZU, 75–130.
- Başar, F. 2019. İdris-i Bitlisî'nin Fatih Sultan Mehmed Hakkında Verdiği Bilgilerin Değerlendirilmesi, In İnbaşı, M, Demirtaş, M. (eds.), *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis*, II Cilt, Ankara: Bitlis Eren Üniversitesi, 31–40.
- Dimitriadou, A. 2000. *The Heşt Bihîşt of Idris Bidlisi: the reign of Bayezid II (1481–1512)*. Doctoral dissertation. The University of Edinburgh.
- Elezović, G. 1932. Turski izvori za istoriju Jugoslovena. Beograd: *Brastvo* XXVI.
- Fleischer, H. C. 1986. *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Ali (1541–1600)*. Princeton: Princeton University Press.
- Genç, V. 2019. *Acem'den Rum'a bir Bürokrat ve Tarihçi İdris-i Bidlîsî (1457–1520)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Genç, V. 2007. *Heşt Behişt Osman Gazi Dönemi (Tahlil-Tercume)*. Istanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnalçık, H. 1964. "The Rise of Ottoman Historiography", In: *Historians of the Middle East*. Holt P. M., Lewis, B. (eds.) London: Oxford University Press, 152–167.
- Inalcik, H., Murphey, R. (eds.) 1978. *The History of Mehmed the Conqueror by Tursun Beg*. Minneapolis: Bibliotheca Islamica.
- İnalçık, H. 1993. "Historian of the Mehmed the Conqueror's Time": In: *The Middle east and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on economy and Society*, 417–443. Bloomington: Indiana University,

- İnalçık, H. 2000. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Cilt 1/1300–1600. İstanbul: Eren Yayınları.
- Jakovljević, A. 2015. Između osmanskog krajišta i ugarskog krajišta – osmansko zaposedanje Podrinja i ugarska opsada Zvornika 1464. godine, U Rakić, S., Lovrenović, D., Dragičević, P. (ur.), *Pad Bosanskog kraljevstva 1463. godine*, Beograd – Sarajevo – Banja Luka: Istorijski institut Beograd, Filozofski fakultet u Sarajevu, Filozofski fakultet u Banjoj Luci, 227–257.
- Yılmaz, C., Aydın, B., Tak, E. (eds.) 2008. *İstanbul Kadı Sicilleri Uskudar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 919–927/M. 1513–1521)*. İstanbul: ISAM.
- Kreševljaković, H. 1953. Stari bosanski gradovi. *Naše starine*, knj. I. Sarajevo: Zavod za zaštitu spomenika kulture SRBiH.
- Kurtović, E., Filipović, E. 2011. Četiri bosanska Sokola. *Pregled: časopis za društvena pitanja* 1: 83–114.
- Markiewicz, A. C. 2015. *The Crisis of Rule in Late Medieval Islam; A Study of Idrīs Bidlīsī (861–926/1457–1520) and Kingship at the Turn of the Sixteenth Century*. Doctoral dissertation. The University of Chicago.
- Maslo, A., Mostić, E. 2020. Osvajanje Bosne u narativnim izvorima osmanske provenijencije. U *Osmanlı İdaresinde Balkanlar I*, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Maslo, A. 2018. Historiografske interpretacije o smrti bosanskog kralja Stjepana Tomaša. *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)* 5: 189–212.
- Mujadžević, D. 2013. Pad Bosne 1463. prema osmanskim narativnim izvorima. U *Stjepan Tomašević (1461–1463) – slom srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva. Zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 11. i 12. studenog 2011. godine u Jajcu*. Zagreb – Sarajevo: Hrvatski institut za povijest – Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, 29–45.
- Necipoğlu, G. 1989. Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Habsburg Papal Rivalry. *The Art Bulletin* 3: 401–427.
- Özcan, A. 1991. Âşıkpaşazâde. In: *TDV İA*, 4. Cilt, 6–7. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. 2007. Neşrî. In: *TDV İA*, 33. Cilt, 20–22. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Rypka, J. 1968. *History of Iranian Literature*. Dordrecht: Reidel Publishing Comp.

- Trako, S. 1965. Bitlisijev opis Balkanskog poluostrva. *Prilozi za orijentalnu filologiju* XII–XIII/1962–63: 209–218.
- Trako, S. 1969. Bitka na Kosovu 1389. godine u istoriji Idrisa Bitlisija. *Prilozi za orijentalnu filologiju* XIV–XV/1964–65: 329–351.
- Trako, S. 1974. Pretkosovski događaji u Hešt bihištu Idrisa Bitlisija. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 20–21/1970–71: 159–204.
- Woodhead, Ch. *Urudj*. EI2, X, 908.
- Yildiz, S. N. *Historiography XIV. The Ottoman Empire*. Elr Vol. XII, Fasc. 4, 403–411.

PRIOLOG

Slika 1. Dio rukopisa iz hronike HAŠT BIHIŠT
 HR-HAD-750, obitelj Ottenfels, HEŠT-I BIHEŠT, no 2, fol. 473b-474a
 (osvajanje tvrđave Zvečaj, 473b)

